

พัฒนาการของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย

พระมหาสิทธิพงษ์ อินทรแสง¹ จักรี ไชยพินิจ²

ศุภชัย ศุภผล³ กานต์ บุณยะกาญจน⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและพัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย ศึกษาประวัติศาสตร์ของการนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยไปใช้ในการเมืองไทย และวิเคราะห์บทบาทของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย มีแนวคิดย่อย 9 แนวคิด ที่แบ่งเป็น 2 กลุ่มแนวคิด ได้แก่ (1) กลุ่มแนวคิดสังคมยูโทเปีย เป็นแนวคิดสังคมอุดมคติใช้ในความหมายของความเท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ แนวคิดโลกพระศรีอารีย์ แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด แนวคิดจักรพรรดิราช และแนวคิดผู้มีบุญ (2) กลุ่มแนวคิดสังคมดิสโทเปีย เป็นแนวคิดสังคมชั่วร้ายเลวทราม ได้แก่ แนวคิดกสิยุค แนวคิดยุคมิคสัญญี แนวคิดวันสิ้นโลก และแนวคิดสหสวรรษนิยม นำไปสู่พัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุคสมัย คือ (1) ยุคสมัยแห่งการเข้ามา โดยค้นพบเป็นศิลาจารึกสมัยทวารวดีและสุโขทัย (2) ยุคสมัยแห่งการเผยแพร่ ได้ค้นพบวรรณกรรมพื้นฐาน คือ ไตรภูมิพระร่วงสมัยสุโขทัย พระมาลัยคำหลวง สมัยอยุธยาและไตรภูมิโลกวิชัยกถาสัมยัตนโกสินทร์ (3) ยุคสมัยแห่งการประยุกต์ใช้ ได้ค้นพบวรรณกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์และกบฏผู้มีบุญได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง (4) ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดโลกพระศรีอารีย์เป็นแนวคิดสังคมนิยมและแนวคิดคอมมิวนิสต์ (5) ยุคสมัยแห่งการแอบอ้าง เพื่อใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง โดยแนวคิดข้างต้นได้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ 2 เหตุการณ์ คือ กบฏผู้มีบุญ โดยอ้างตนเป็นพระศรีอริยเมตไตรยหรือผู้มีบุญลงมาเกิดเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้พ้นจากทุกข์ และเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีการปฏิรูปที่ดินและรัฐสวัสดิการเพื่อสร้างความคาดหวังให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี ได้แสดงบทบาทในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง การสร้างการครองอำนาจนำ การกล่อมเกลางานทางการเมือง และความปรารถนาทางการเมือง โดยบทบาทดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง

คำสำคัญ: พัฒนาการทางความคิด; แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย; การเมืองไทย

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

การอ้างอิง:

พระมหาสิทธิพงษ์ อินทรแสง, จักรี ไชยพินิจ, ศุภชัย ศุภผล และกานต์ บุณยะกาญจน. (2567). พัฒนาการของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 14(3), 838-854.

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sitthiphong12.08.2521@gmail.com

^{2,3,4} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Development of the Concept of Metteyya in Thai Politics

Phramaha Sitthiphong Intarasaeng¹ Chakkri Chiapinit²

Suphachai Suphaphol³ Kan Boonyakanchana⁴

Abstract

This research article aims to study the concepts and the thinking development of Metteyya; investigates the history of using the concept of Metteyya in Thai politics; and analyzes the roles of the concept of Metteyya in Thai politics. This research is qualitative research and collecting data through documentary research. Data were analyzed using the technique of content analysis.

Findings are as follows: The concept of Metteyya has 9 sub-concepts. The concepts are divided into two groups. (1) The utopia's society is the concept of an ideal society in the meaning of the social and the economic equality. These concepts are utopia; Bodhisattva; savior; emperor; and the meritorious. (2) The dystopia society is the concept of an extremely bad society. These concepts are the calamitous age, a great upheaval; the apocalypse; and millenniumism. This has led to the thinking development of Metteyya which is divided into five periods. (1) The occurrence: the inscription stones in the Dhavaravati and Sukhothai periods were found. (2) The dissemination: basic literary works were found i.e. Tribbumikatha in the Sukhothai period; Phra Malai Khamluang in the Ayutthaya period; and Triphumlokwinitchai Katha in the Rattanakosin period. (3) The application: literary works in honor of the kings were found and the Holy Man's Rebellion used these works as political tools. (4) The transition: the concept of Metteyya changed into the concepts of socialism and communism. (5) False declaration: this was to reap benefits for oneself. These concepts resulted in historical events. First, the Holy Man's Rebellion was the claim to be Metteyya or the Holy Man who was born to help people to avoid sufferings. Second, the economic project was created as a social and economic development plan with the concepts of land reform and the welfare state to foster an expectation that people would have a good living. The roles are played in creating political righteousness, hegemony; political socialization; and political desire. Such roles are used as political tools.

Keywords: Thinking Development; Concept of Metteyya; Thai Politics

Type of Article: Research Article

Cite this article as:

Intatasaeng, P. S., Chiapinit, C., Suphaphol, S., & Boonyakanchana, K. (2024). The development of the concept of Metteyya in Thai politics. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 14(3), 838-854.

¹ Doctor of Philosophy Program in Politics, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: sitthiphong12.08.2521@gmail.com

^{2,3,4} Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 236 หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ณ กรุงปาฏลิบุตร ประเทศอินเดีย พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งสมณทูตเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ รวม 9 สายด้วยกัน โดยสมณทูตสายที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้านำเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันคือไทย กัมพูชา พม่า เป็นต้น (Phra Thammapidok (P. A. Payutto), 1997, p. 143) พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองในดินแดนแถบนี้โดยลำดับ เมื่อประมาณ พ.ศ. 1696 พระเจ้าปรักรมพาหุแห่งลังกาทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและทำการสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น นับเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 7 พระสงฆ์จากประเทศต่าง ๆ เช่น พม่า ไทย มอญ เป็นต้น ได้เดินทางมาศึกษาพระธรรมวินัยและอุปสมบทใหม่แบบลังกาวงศ์ แล้วนำพระพุทธศาสนากลับมาเผยแผ่ในประเทศไทยของตน สำหรับประเทศไทยนั้น พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรตามพรลิงค์ในปัจจุบัน คือ นครศรีธรรมราช ได้รับความนับถืออย่างรวดเร็ว (Phra Thammapidok (P. A. Payutto), 1997, pp. 146-147) ดังนั้น พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงอาราธนาพระมหาเถรสังฆราชจากนครศรีธรรมราชเข้ามาพำนัก ณ วัดอรัญญิกและทรงนำพระพุทธรูปที่สร้างในลังกาขึ้นมาจากนครศรีธรรมราชแล้วประดิษฐานในกรุงสุโขทัย ครั้งที่ 2 พ.ศ. 1897 พระยาสิทธิ ทรงแรธนาพระมหาเถรสังฆราชเมืองลังกานามว่า สุมณะ เข้ามาสู่กรุงสุโขทัย พระองค์ทรงผนวช ณ วัดอรัญญิก ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง (Phra Thammapidok (P. A. Payutto), 1997, pp. 147-148)

หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก อิทธิพลของพระพุทธศาสนานำมาจากอินเดียและลังกาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทย มีหลักธรรมคำสั่งสอนและแนวคิดแตกต่างมากมายที่สังคมไทยนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน หนึ่งในนั้นคือ “แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย” มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

หลักฐานทางประวัติศาสตร์สำหรับเรื่องราวเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย ปรากฏในราวพุทธศตวรรษที่ 14 เป็นจารึกใบเสมาสสมัยทวารวดี พบที่จังหวัดขอนแก่น จารึกด้วยอักษรหลังปัลลวะ ภาษามอญโบราณ จารึกดังกล่าว คือ จารึกวัดโนนศิลา 1 เนื้อหากล่าวถึงการทำบุญของชาย-หญิง รวมถึงคำอธิษฐานขอให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์ (National Library of Thailand, 1986, pp. 67-72) ในสมัยสุโขทัยพบหลักฐานเป็นจารึกต่าง ๆ เช่น จารึกวัดศรีชุมหลักที่ 2 จารึกวัดศรีชุมหลักที่ 3 จารึกวัดศรีศักดิ์ หลัก 9 ก. จารึกวัดกบหลักที่ 11 จารึกวัดป่ามะม่วง จารึกฐานพระพุทธรูปวัดพญาภู จารึกลานทองสมเด็จพะมหาราชเจดีย์ จารึกในวิหารพระโลกันตหลักที่ 131 (Eoseewong, 1999, pp. (39)-(44)) รวมทั้งวรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระมหากษัตริย์ราชาลิไทย ในสมัยอยุธยาปรากฏวรรณคดีเรื่อง พระมาลัยคำหลวง ในสมัยรัตนโกสินทร์ถูกแทรกอยู่ในไตรภูมิโลกวิจิตรนิยาย เป็นต้น

แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยดำรงอยู่ในสังคมเรื่อยมา ในขณะเดียวกัน การใช้ประโยชน์ทางการเมืองจากแนวคิดดังกล่าวมีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ประกอบด้วยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พระราชพิธีลบล้างสาปในสมัยพระเจ้าปราสาททอง

กบฏผู้มีบุญในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เมืองจำลองดุสิตธานีในสมัยรัชกาลที่ 6 คำโครงสร้างธุรกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) โดยการวิจัยนี้จะศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ 2 เหตุการณ์ คือ กบฏผู้มีบุญและคำโครงสร้างธุรกิจเป็นหลัก โดยแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญของผู้มีอำนาจและผู้ท้าทายอำนาจในการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมผ่านบริบทประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนชาวไทยมาอย่างยาวนาน

การวิจัยในครั้งนี้ได้นำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยผ่านบริบทสิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ของแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) โดยพยายามทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิดผ่านบริบททางประวัติศาสตร์ (historical context) เน้นไปที่บริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (socio-economic and political context) เพราะเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการก่อรูปและการกำหนดความคิดของนักคิด (Chaiyaporn, n.d., pp. 2-4) วิธีการศึกษาผ่านบริบท (context) แวดล้อมเป็นวิธีการศึกษาความคิดที่จะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบริบท (context) แวดล้อมของนักคิดกับตัวบท (text) ที่เป็นสื่อกลาง (medium) ในการถ่ายทอดความคิด (thought) อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า บริบท (context) หรือประวัติศาสตร์ (history) เป็นสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความคิด (thought) และความคิด (thought) ถูกแปลงออกมาในรูปของสื่อกลางที่เป็นตัวบท (text) ของนักคิด (Chaiyaporn, n.d., pp. 5-6) ดังนั้น แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยศึกษาผ่านแนวคิดประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of

political thought) จึงต้องพยายามทำความเข้าใจบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (socio-economic and political context) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นประวัติศาสตร์บอกเล่าเหตุการณ์ความเป็นไปของประชาชนชาวไทยผ่านเรื่องเล่าและประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ว่าแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ อะไรบ้าง มีวิวัฒนาการและการพัฒนาการอย่างไร ประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ได้นำแนวคิดนั้นไปใช้มีอะไรบ้างและแนวคิดนั้นมีบทบาทอย่างไรในการเมืองไทย ดังนั้น จึงมีความต้องการที่จะศึกษาวิจัยแนวคิดและการพัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย ประวัติศาสตร์และบทบาทการนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยไปใช้ในการเมืองไทย อันเป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและการพัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของการนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยไปใช้ในการเมืองไทย
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพัฒนาการของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน คือ แนวคิดและการพัฒนาการทางความคิด ประวัติศาสตร์และบทบาทของการนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยไปใช้ในการเมืองไทย
2. ขอบเขตด้านข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ สารานุกรม

นามานุกรม พงศาวดาร เอกสารโบราณคดี หนังสือพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และอื่น ๆ

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) ตามแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยตั้งแต่อดีตในสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อทราบแนวคิดและพัฒนาการทางการเมืองของพระศรีอริยเมตไตรย
2. เพื่อทราบประวัติศาสตร์ของการนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยไปใช้ในการเมืองไทย
3. เพื่อทราบบทบาทของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย
4. เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการบูรณาการระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรในการทำงานร่วมกันสืบต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความคิดทางการเมือง

ความคิดทางการเมือง (political thought) เป็นการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องการเมือง โดยความคิดทางการเมืองถูกกำหนดโดยสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เป็นผลพวงจากการสังเกตรณและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสังคม การศึกษาความคิดทางการเมืองมักจะเน้นไปที่การศึกษาตัวบทหรือข้อเขียน (text) แต่ละชิ้นของนักคิด โดยที่เราจะต้องสันนิษฐานไว้ว่า ข้อเขียนทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากนักคิดผู้ทรงความมีเหตุผล (rationality) ทศณะเช่นนี้สะท้อนถึงการมองว่าปัญหาปรัชญาเป็นสิ่งที่นิรันดร์ ไม่เกี่ยวข้องกับกาลเวลา (Phiu-Nual, 1986, pp.4-5) แนวทางการศึกษาความคิดทางการเมือง Chaiyaporn (n.d., p. 1) ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แนวทางปรัชญาการเมือง (political philosophy)

แนวทางทฤษฎีการเมือง (political theory) และแนวทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought)

แนวคิดประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง

แนวการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (history of political thought) มุ่งทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิดผ่านบริบททางประวัติศาสตร์ (historical context) เน้นไปที่บริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (socio-economic and political context) เพราะเป็นสิ่งที่มิอาจหลีกเลี่ยงอย่างมากต่อกระบวนการก่อรูปและการกำหนดความคิดของนักคิด (Chaiyaporn, n.d., pp. 2-4) วิธีการศึกษาผ่านบริบท (context) แวดล้อมเป็นวิธีการศึกษาความคิดที่จะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบริบท (context) แวดล้อมของนักคิดกับตัวบท (text) ที่เป็นสื่อกลาง (medium) ในการถ่ายทอดความคิด (thought) อาจกล่าวได้ว่า บริบท (context) หรือประวัติศาสตร์ (history) เป็นสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความคิด (thought) และความคิด (thought) ถูกแปลงออกมาในรูปของสื่อกลางที่เป็นตัวบท (text) ของนักคิด (Chaiyaporn, n.d., pp. 5-6) การทำความเข้าใจบริบท (context) หรือเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมต้องหาลักษณะข้อมูลต่าง ๆ ของสังคมในช่วงระยะเวลาที่นักคิดคนนั้นยังมีชีวิตอยู่ โดยความสมบูรณ์ของการศึกษาวิเคราะห์ขึ้นอยู่กับปริมาณของหลักฐานข้อมูล ยิ่งมากยิ่งขึ้นทำให้เห็นภาพรวมสมบูรณ์และยิ่งละเอียด ยิ่งทำให้ความชัดเจนมากขึ้น

แนวคิดความชอบธรรมทางการเมือง

ความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) เป็นการยอมรับของประชาชนหรือกลุ่มที่มีพลังในสังคมนั้น เชื่อว่าระบบการปกครองตลอดจนผู้นำนั้นถูกต้อง (Dhiravegin, 1985, p. 22) การอ้าง

ความชอบธรรมเป็นการสร้างเหตุผลที่สมเหตุสมผลที่สามารถจูงใจคนในสังคมให้เชื่อ (belief) และเกิดการยอมรับหรือยินยอม (consent) ต่อการใช้อำนาจ (power) และ/หรือการมีสิทธิทางอำนาจ (authority) ของรัฐหรือบุคคลนั้นได้ ทินพันธ์ นาคะตะ ได้อธิบายข้ออ้างของความชอบธรรมออกเป็น 3 แบบ คือ การอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่น่าเชื่อถือเป็นพิเศษ การอ้างคุณสมบัติที่เหนือกว่าของฝ่ายตน การอ้างถึงการตกลงยินยอมขององค์กรต่าง ๆ ของสังคมที่มีเสรีภาพและความเสมอภาคกัน (Nakata, 1976, p. 9) ผู้ปกครองที่สร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นภายใต้อำนาจของตน บทบาทของความชอบธรรมได้สร้างเสถียรภาพและความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้ปกครองที่ดีต้องทำการตรวจสอบอำนาจของตนอยู่เสมอ

แนวคิดการครองอำนาจนำ

การครองอำนาจนำ (hegemony) เป็นการที่กลุ่มทางสังคมหนึ่งกระทำการครอบครองความคิดเหนือกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ ในสังคม ด้วยกลไกต่าง ๆ ผ่านสถาบันทางสังคม เพื่อสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคม โดยปราศจากการใช้ความรุนแรงหรือการใช้กำลังบังคับ การเกิดภาวะการครองอำนาจนำ เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะครองอำนาจนำ (hegemon) จะต้องเริ่มดำเนินการปฏิบัติเพื่อสร้างภาวะการครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์โดยการทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (war of position) การดำเนินการทำสงครามดังกล่าวนี้จะต้องอาศัยกลไกการครองอำนาจนำ (hegemonic apparatuses) เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเชื่อจากมุมมองของผู้ดำเนินการสร้างภาวะครองอำนาจนำไปยังประชาชน โดยปราศจากการใช้อำนาจบังคับ เพื่อสร้างความรู้สึกรับรู้เห็นพ้อง (consent) ให้เกิดขึ้นเหนือพื้นที่ในโครงสร้างสังคมส่วนบน (super structure) ที่เรียกว่าประชาสังคม (civil society) กลุ่มผู้ดำเนินการสร้าง

ภาวะครองอำนาจนำก็ได้ดำเนินการอีกทางหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างภาวะการครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ ด้วยการดำเนินการยึดกุมพื้นที่ในโครงสร้างส่วนบน (super structure) ที่เรียกว่า สังคมการเมือง (political society) โดยการใช้กลไกรัฐเป็นกลไกหลักในการบังคับ (coercion) เหนือผู้คนต่างชนชั้นให้ดำเนินกิจกรรมไปตามทิศทางที่ต้องการ ภาวะการครองอำนาจนำที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำยึดกุมพื้นที่ทางสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จเหนือพื้นที่ที่ประชาสังคมและพื้นที่สังคมการเมือง (Buddharaksa, 2006, p. 41)

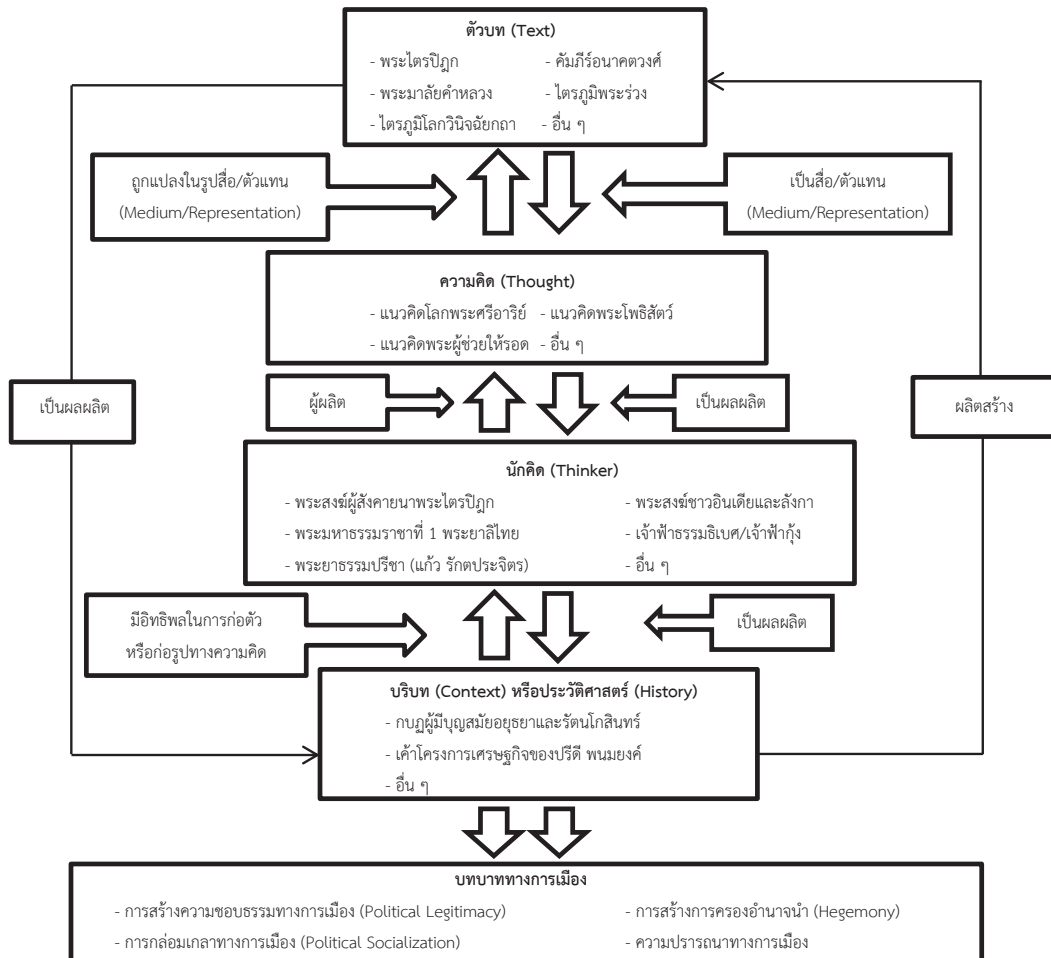
แนวคิดการกล่อมเกลາทางการเมือง

การกล่อมเกลາทางการเมือง (political socialization) เป็นการให้ความรู้ การให้ข่าวสาร และการปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองให้แก่บุคคลในสังคม กระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองเป็นการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยมทางการเมืองจากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และสถาบันการเมือง (Nimpanich, 1990, pp. 275-280) รูปแบบของการกล่อมเกลາทางการเมือง Almond and Powell ได้อธิบายว่า มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่เห็นได้ชัดเจน (manifest transmission) เป็นการกล่อมเกลาโดยการแสดงออกอย่างชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร ค่านิยมและความรู้สึกต่อวัตถุทางการเมือง รูปแบบที่แฝงอยู่ (latent transmission) เป็นการกล่อมเกลาที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมือง (non-political attitude) แต่กลับมีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้ได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยอ้อม (Nambut, 2011, pp. 9-10)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดของการวิจัยโดยการประยุกต์ใช้แนวคิดประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระศรีอริยเมตไตรย แนวคิดเกี่ยวกับความคิดทางการเมือง (political thought) แนวคิดประวัติศาสตร์ความคิด

ทางการเมือง (history of political thought) แนวคิดความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) แนวคิดการครองอำนาจนำ (hegemony) และแนวคิดการกล่อมเกลางานการเมือง (political socialization) ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

การอธิบายประวัติศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในฐานะที่แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้มีอำนาจและผู้ท้าทายอำนาจ โดยแนวคิดดังกล่าวมาจากตัวบท (text) ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์อนาคตวงศ์ พระมาลัยคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยายกถา เป็นต้น ถูก

แปลงออกมาในรูปสื่อกลาง (medium) หรือตัวแทน (representation) ในการถ่ายทอดความคิด (thought) ของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยต่าง ๆ เช่น แนวคิดโลกพระศรีอริย แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด ฯลฯ แนวคิดดังกล่าวถูกผลิตสร้างหรือเป็นผลผลิตของนักคิด (thinker) ต่าง ๆ เช่น พระมหา

ธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิ) เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ/เจ้าฟ้ากุ้ง พระยาธรรมปรีชา (แก้ว รักตประจิตร) ฯลฯ มีอิทธิพลในการก่อตัวหรือก่อรูปทางความคิดเป็นผลผลิตผ่านทางบริบท (context) หรือประวัติศาสตร์ (history) ทางการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กฎผู้มีบุญ คำโครงการเศรษฐกิจ ฯลฯ เป็นผลพวงที่ทำให้เกิดบทบาททางการเมือง ขึ้นมาในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย

ภาพรวมความเข้าใจและการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย

1. การสำรวจวรรณกรรมพื้นฐานของพระศรีอริยเมตไตรย

จากการสำรวจวรรณกรรมขั้นพื้นฐานจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อนาคตวงศ์ ไตรภูมิพระร่วง พระมาลัย คำหลวงและไตรภูมิโลกวิจิตรฉายา (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

แสดงรายละเอียดวรรณกรรมพื้นฐานของพระศรีอริยเมตไตรย

วรรณกรรมพื้นฐาน	รายละเอียดของเนื้อหาเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย
1. พระไตรปิฎก	- ลักษณะทั่วไปของศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยและประวัติความเป็นมาของพระศรีอริยเมตไตรย
2. คัมภีร์อนาคตวงศ์	- ประวัติความเป็นมาของพระศรีอริยเมตไตรย พร้อมทั้งอดีตชาติที่บำเพ็ญเพียรเป็นพระโพธิสัตว์
3. ไตรภูมิพระร่วง	- ไม่ได้กล่าวถึงพระศรีอริยเมตไตรยไว้โดยตรง เป็นแต่เพียงกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่ปรารถนาสวรรค์และนิพพาน ต้องฟังไตรภูมิคำด้วยความไม่ประมาทจะได้พบพระศรีอริยเมตไตรย” เท่านั้น
4. พระมาลัยคำหลวง	- พระมาลัยไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้พบและสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์
5. ไตรภูมิโลกวิจิตรฉายา	- ลักษณะทั่วไปของศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยและพระมาลัยไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้พบและสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์

จากตาราง 1 พบว่า ที่มาของเนื้อหาเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรยสามารถแบ่งออกได้เป็นสองแนวทาง คือ (1) แนวทางเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระศรีอริยเมตไตรยล้วน ๆ ที่มาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อนาคตวงศ์ ไตรภูมิพระร่วง (2) แนวทางมาจากเรื่องพระมาลัยโปรดสวรรค์ได้สนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์มาจากพระมาลัยคำหลวงและไตรภูมิโลกวิจิตรฉายา ดังนั้น จากสองแนวทางที่มาจากเนื้อหาพระศรีอริยเมตไตรยดังกล่าวได้ทำให้นักคิดนักเขียน

นำมาสร้างสรรค์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอริยเมตไตรยเป็นจำนวนมาก

2. การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอริยเมตไตรย

ผู้วิจัยพบว่า มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 150 เล่ม โดยจำแนกตามปีที่ตีพิมพ์ ช่วงปีละ 10 ปี คือ ก่อนปี พ.ศ. 2500 ช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ช่วงปี พ.ศ. 2521-2530 ช่วงปี พ.ศ. 2531-2540 ช่วงปี พ.ศ. 2541-2550 ช่วงปี

พ.ศ. 2551-2560 และช่วงปี พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน ปรากฏว่า วรรณกรรมช่วงปี พ.ศ. 2551-2560 มีจำนวนมากที่สุด จำแนกตามประเภทของวรรณกรรม ปรากฏว่า วรรณกรรมประเภทหนังสือมีจำนวนมากที่สุดและมีมากในช่วงปี พ.ศ. 2551-2560 จำแนกตามลักษณะการอ้างอิง ปรากฏว่า การอ้างอิงแบบบทย่อยมีมากที่สุดและมีมากในช่วงปี พ.ศ. 2551-2560 จำแนกตามรายนามที่อ้างอิง ปรากฏว่า การใช้คำว่า “พระศรีอารีย์” มีมากที่สุดและมีมากในช่วงปี พ.ศ. 2551-2560 ทำให้ทราบว่า บรรดานักวิชาการและนักเขียนได้พากันพัฒนาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอารีย์เมตไตรยมากขึ้นในทุก ๆ ปี

3. การสังเคราะห์แนวคิดพระศรีอารีย์เมตไตรย

แนวคิดพระศรีอารีย์เมตไตรยมีแนวคิดย่อย ๆ หลายแนวคิด ได้แก่ (1) แนวคิดโลกพระศรีอารีย์ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยโลกที่ผู้มีบุญมาเกิดจนเต็มแผ่นดิน มีแต่สันติสุข ไม่มีการรบราฆ่าฟันกัน มีศีลธรรมประจำใจ มีความรักใคร่ฉันพี่น้อง อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ ปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม (2) แนวคิดพระโพธิสัตว์ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยผู้ที่บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเห็นภัยในวัฏสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัว จึงคิดหาทางพ้นจากภัยนั้น เพื่อช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ (3) แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยผู้ที่มาช่วยให้มนุษย์รอดพ้นจากการทำลายล้างโลกและสามารถเข้าไปอยู่ในโลกใหม่ที่เป็นโลกอุดมคติอย่างมีความสุข (4) แนวคิดจักรพรรดิราชา เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ราชายุคเจ้าเป็นผู้ปกครองราชาทันมวลหรือราชาเหนือราชา เป็นแนวคิดที่ใช้เพื่อกระชับอำนาจและสร้างสิทธิอันชอบธรรมที่เรียกว่า “อาญาสิทธิ์” (5) แนวคิดกลียุค เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยยุคที่ธรรมะตกต่ำ คนชั่วมีจำนวนมากกว่าคนดี มักใช้เรียกในเวลาที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะไร้ชื่อแป (6) แนวคิดยุคมิคสัญญี เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ความเสื่อมถอยของ

มนุษย์และสังคมอันมีสาเหตุมาจากการประพฤติดิฉินทำนองคลองธรรมของมนุษย์ โดยมักมีการแสดงออกด้วยการฆ่าฟันกัน (7) แนวคิดวันสิ้นโลก เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย หลังจากสิ้นยุคพระศรีอารีย์เมตไตรย โลกจะพังพินาศไปด้วยไฟ (8) แนวคิดสหัสวรรษนิยม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยปรากฏการณ์รอบ 5,000 ปี จะมีผู้มีบุญหรือพระศรีอารีย์เมตไตรยมาจุติเพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ (9) แนวคิดผู้มีบุญ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย การอ้างตนว่าเป็นท้าวธรรมิกราช พระศรีอารีย์เมตไตรยอดีตกษัตริย์หรืออดีตผู้ปกครองอยุธยาและลาว เป็นต้น แสดงออกให้เห็นประจักษ์จนได้รับการยอมรับจากผู้คนว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านและช่วยเหลือราษฎรให้พ้นจากความทุกข์

จากการที่ได้สังเคราะห์แนวคิดพระศรีอารีย์เมตไตรยออกเป็นแนวคิดย่อย ๆ 9 แนวคิด ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวคิดดังกล่าว ออกเป็น 2 กลุ่มแนวคิด ได้แก่ (1) กลุ่มแนวคิดสังคมยูโทเปีย (utopia society) คือ แนวคิดสังคมอุดมคติ มักถูกนำมาใช้ในความหมายของความเท่าเทียมทางสังคม เศรษฐกิจและความเป็นธรรม ได้แก่ แนวคิดโลกพระศรีอารีย์ แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด แนวคิดจักรพรรดิราชาและแนวคิดผู้มีบุญ (2) กลุ่มแนวคิดสังคมดิสโทเปีย (dystopia society) คือ แนวคิดสังคมสมมติที่ว่าสังคมมนุษย์อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ไม่สามารถแก้ปัญหาจากความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดกลียุค แนวคิดยุคมิคสัญญี แนวคิดวันสิ้นโลก และแนวคิดสหัสวรรษนิยม แนวคิดเหล่านี้ ผู้มีอำนาจได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง โดยใช้ในการสร้างคำอธิบายหรือสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจว่า ในสภาพสังคมขณะนั้นที่ประชาชนไม่สามารถจะพึ่งพาใครได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาที่พึ่งให้กลับตนเอง โดยหันเหไปทางศาสนาหนึ่งในนั้น คือ “พระศรีอารีย์เมตไตรย” เพื่อต้องการพ้นจากความทุกข์จากสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

พัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย

แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยเป็นแนวคิดหนึ่งของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย การที่จะทราบพัฒนาการทางความคิดของแนวคิดดังกล่าว จึงจะต้องอ้างอิงหลักฐานแล้วนำมาแบ่งพัฒนาการออกมาเป็นยุคสมัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุคสมัยแห่งการเข้ามาของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย การเข้ามาของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้ค้นพบเป็นศิลาจารึก สมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 14 พบจารึกบนใบเสมาวัดโนนศิลา 1 ที่วัดโนนศิลาบ้านฝายหิน ตำบลหนองไผ่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น จารึกด้วยอักษรหลังปัลลวะ ภาษามอญโบราณ สมัยสุโขทัยพบจารึกต่าง ๆ เช่น จารึกวัดศรีชุมหลักที่ 2 จารึกวัดนครชุมหลักที่ 3 จารึกวัดศรีศักดิ์หลัก 9 ก. จารึกวัดเขากบหลักที่ 11 จารึกวัดป่ามะม่วง จารึกฐานพระพุทธรูปวัดพญาภู จารึกลานทองสมเด็จพะมหาเถรจุฬามณี จารึกในวิหารพระโลกนาถหลักที่ 131 เป็นต้น มีเนื้อหากล่าวถึงการทำบุญแล้วอธิษฐานขอให้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์

2. ยุคสมัยแห่งการเผยแพร่แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้ค้นพบวรรณกรรมพื้นฐาน ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วงของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท) สมัยสุโขทัย พระมาลัยคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ สมัยอยุธยาและไตรภูมิโลกวิเนจฉัยกถาของพระยาธรรมปรีชา (แก้ว รัตตประจิตร) สมัยรัตนโกสินทร์ มีเนื้อหากล่าวว่า ต้องการจะไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์

3. ยุคสมัยแห่งการประยุกต์ใช้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้ค้นพบวรรณกรรมที่อ้างอิงแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้แก่ คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองประพันธ์โดยพระมหาราชครูหมื่นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์โคลงฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยของพระยาตรังหรือพระยาตรังคภูมา

ภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 2 เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ อีกทั้ง กบฏผู้มิบุญสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองและพวกพ้อง

4. ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย สืบเนื่องจากแนวคิดตะวันตกได้เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย ทำให้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยถูกผู้มีอำนาจนำไปเปลี่ยนผ่านให้เป็นแนวคิดอย่างตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นแนวคิดแบบสังคมนิยม เพราะแนวคิดพระศรีอาริย์มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดสังคมนิยม การยกเลิกศาสนาของแนวคิดสังคมนิยมไม่สามารถนำพาสิ่งที่ดี ๆ มาสู่สังคมเหมือนแนวคิดพระศรีอาริย์ได้ หลังจากนั้นก็ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ในสมัยรัชกาลที่ 7 สืบเนื่องมาจากสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับเกิดปฏิวัติรัสเซีย

5. ยุคสมัยแห่งการแอบอ้างเป็นพระศรีอริยเมตไตรย หลังจากยุคกึ่งพุทธกาลได้มีผู้แอบอ้างตนเป็นพระศรีอริยเมตไตรย เป้าหมายในการดำเนินการมิใช่ต้องการอำนาจจากรัฐหรือมีความเป็นอิสระจากรัฐตามแบบแผนของกบฏผู้มีบุญ แต่เป้าหมายที่สำคัญคือใช้อุดมการณ์พระศรีอริยเมตไตรยในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองเท่านั้น ได้แก่ สำนักหุบผาสวรรค์ของนายสุชาติ โกศลกิติวงศ์ จังหวัดราชบุรี พระศรีอาริย์แห่งบ้านธาตุจอมศรีของนางคำฝั้น สิมสวัสดิ์ จังหวัดเลย สำนักสวนธรรมชาวศรีวิไลของนายกุลศรศรีอริยะศรีอารวงศา จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นต้น

พัฒนาการทางความคิดของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยโดยหลักฐานปรากฏเข้ามาในสมัยทวารวดีและนับตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 1-5 เป็นแนวคิดโลกพระศรีอาริย์ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แปรเปลี่ยนไปตามความเห็นของผู้มีอำนาจกลายเป็นแนวคิดแบบ

สังคมนิยม หลังจากนั้นก็ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ในสมัยรัชกาลที่ 7 สมัยกึ่งพุทธกาลกลับมาเป็นแนวคิดโลกพระศรีอารียังเดิม โดยการอ้าง

ตนของชาวบ้านเป็นพระศรีอริยเมตไตรยเพื่อช่วยเหลือปวงชนให้พ้นจากความทุกข์ยาก ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 พัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย

ประวัติศาสตร์การประยุกต์ใช้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

จากแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยที่ประกอบด้วยหลากหลายแนวคิด ผู้มีอำนาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ทำให้เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. กบฏผู้มีบุญ เป็นกลุ่มคนที่คิดและกระทำการต่อต้านล้มล้างอำนาจรัฐด้วยกำลัง แต่หัวหน้ากบฏหรือกลุ่มผู้นำฝ่ายกบฏตั้งตนเป็นผู้มีบุญหรือผู้วิเศษลักษณะของกบฏผู้มีบุญ ผู้นำมักอ้างตัวเป็นผู้มีบุญหรือมีวิชาอาคมและมีการรวมตัวและประกาศขับไล่หรือยึดอำนาจรัฐหรือแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองกันเอง (Dechaboot, 2012, p. 60) กบฏผู้มีบุญใช้แนวคิดโลกพระศรีอารียเพื่ออ้างว่าให้ทำบุญทำกุศลจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย แนวคิดพระโพธิสัตว์แนวคิดผู้มีบุญ อ้างว่าตนเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นผู้มีบุญที่จะมาเกิดช่วยประชาชนให้พ้นทุกข์ เพื่อสร้างให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของประชาชน กบฏที่ใช้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยเป็นเครื่องมือ ได้แก่ กบฏญวกว้าง กบฏอ้ายเชียงแก้ว กบฏสาเกียดโง้ง กบฏศึกสามโบก กบฏผู้มีบุญภาคอีสาน กบฏเจ้าผู้มีบุญหนองหมากแก้ว กบฏหมอลำน้อยชาดาและกบฏนายศิลา วงศ์สินอุดมการณ์ของกบฏผู้มีบุญ มี 3 ประการ คือ (1) ปฏิเสธรัฐ มีเป้าหมายก่อตั้งระบบใหม่ เป็นระบบสังคมนิยม

หมู่บ้านอิสระจากอำนาจรัฐ (2) เชื่อว่ามิคสัญญีจะมาในเวลาอันใกล้และหลังจากนั้นระบบใหม่ที่มีความสมบูรณ์พูนสุขจะตามมา (3) วิธีการที่จะได้ระบบใหม่คือการรวมใจของชาวบ้านก่อการแข็งข้อโดยอาศัยจิตสำนึกประวัติศาสตร์ศาสนาและประวัติศาสตร์ชนชาติ สังคมชาวบ้านประเพณีธรรมรักษาศิลโดยเคร่งครัด ทำให้พระศรีอารียหรือผู้มีบุญจุติมาช่วยเหลือ (Nartsupha & Sapsarn, 1984, pp. 235-240)

2. คำโครงการเศรษฐกิจหรือสมุดปกเหลืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีนัยสำคัญต่อสังคมไทย 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทยและประการที่สองผลของการเสนอคำโครงการเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดวาทกรรมระหว่างคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกัน 2 ขั้ว ในคณะรัฐบาลชุดแรกของระบอบประชาธิปไตย (Banomyong, 2009, p. 11) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ต้องการให้บรรลุในหลักข้อที่ 3 ของประกาศคณะราษฎร ความว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง” (Banomyong, 2009, p. 24) ถูกนำไปใช้เป็นข้อกล่าวหาว่า ปรีดี พนมยงค์ เป็นคอมมิวนิสต์

เกิดความแตกแยกในรัฐบาลอย่างรุนแรง รัฐบาลจึงกำหนดให้ปิดสภา งตให้รัฐธรรมนูญบางมาตราและเป็นที่มาของการทำรัฐประหารครั้งแรกในประเทศไทย

เค้าโครงการเศรษฐกิจใช้แนวคิดโลกพระศรีอารียเพื่อสร้างความคาดหวังว่า ราษฎรจะมีชีวิตดั่งโลกพระศรีอารีย มีการกินดีอยู่ดี มีความเสมอภาคทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่ผู้มีอำนาจได้นำแนวคิดดังกล่าวไปใช้เป็นเครื่องมือย่อมส่งผลให้เกิดบทบาททางการเมืองของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

บทบาทของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยสะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาของมนุษย์ที่จะได้เห็นสภาพสังคมที่ดี และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาหลายยุคหลายสมัย จึงแสดงบทบาททางการเมือง ดังนี้

1. การสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) ผู้มีอำนาจได้นำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยนำมาใช้ในการอธิบาย สถานภาพและการสร้างความชอบธรรม เพื่อชิงความ ได้เปรียบในทางการเมืองและดำเนินการให้ได้มาซึ่ง อำนาจจากอีกฝ่ายหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวถูกหยิบยก มาใช้เป็นข้ออ้างในการก่อกบฏผู้มีบุญเพื่อต้องการให้ ประชาชนรอดพ้นจากความทุกข์ยาก อีกอย่างหนึ่ง คณะราษฎรได้หยิบยกเอาแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย เข้ามาใช้ในประกาศของคณะราษฎรและเค้าโครงการ เศรษฐกิจเป็นเหตุผลในการสร้างความชอบธรรมใน การทำปฏิวัติ

2. การสร้างการครองอำนาจนำ (hegemony)
 ภายใต้มัชฌิมฐานะเป็นกลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะ
 การครองอำนาจนำโดยการทำสงครามยึดพื้นที่

ทางความคิดกับผู้คนในสังคม เป็นการสร้างกลุ่มประวัติศาสตร์เหนือโครงสร้างสังคม 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน การทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดเพื่อสร้างกลุ่มประวัติศาสตร์ดำเนินการโดยอาศัยกลไกแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้แก่ กลไกแนวคิดโลกพระศรีอารีย์ กลไกแนวคิดผู้มีบุญ กลไกแนวคิดกลียุคเป็นเครื่องมือในการยึดกุมพื้นที่ทางสังคมทั้ง 2 ส่วน คือ พื้นที่ประชาสังคมและพื้นที่ทางการเมือง ทำให้เกิดการยอมรับจากผู้คนในสังคมและเกิดความยินยอมพร้อมใจ เพื่อให้ประชาชนยอมรับและกระทำตามอย่างเต็มใจ โดยไม่ได้ใช้กำลังบังคับ

3. การกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) เป็นการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมเกี่ยวกับแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยให้แก่ประชาชน โดยผู้ที่มีอำนาจจะเป็นผู้ถ่ายทอด เช่น หมอลำจะถ่ายทอดด้วยการลำเรื่องต่อกลอน คนทรง หมอรักษาโรคหรือผู้ที่เคารพศรัทธาของประชาชนจะส่งข่าวสารหรือคำทำนายเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ ชักจูงให้คล้อยตามผู้มีอำนาจในขณะนั้น

4. ความปรารถนาทางการเมือง (politics of desire) เป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาให้มีการเมืองที่ดี เมื่อการเมืองดี เศรษฐกิจและสังคมก็ดีตาม โลกพระศรีอารียจึงเป็นสิ่งที่มวลมนุษยย์ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะไปเกิดในยุคพระศรีอารียที่พึงปรารถนาด้วยความสุข ปรารถนาสิ่งใดก็จะสมใจทุกอย่าง โลกพระศรีอารียจึงเป็นเป้าหมายของมนุษย์ในกสิยุคที่มีแต่ความทุกข์ยาก ลำบาก เมื่อโลกนี้หาความสุขไม่ได้ มวลมนุษยย์จึงมองหายุคแห่งความสมบูรณ์พูนสุขในอนาคต คือ ยุคพระศรีอารีย โดยความปรารถนาที่มนุษย์ต้องการ ได้แก่ มนุษย์ในยุคนั้นจะต้องเป็นผู้มีอายุยืน มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีกินมีใช้โดยไม่ต้องทำงาน สังคมในยุคนั้นต้องสงบสุข มีความปลอดภัย มั่นคง ปราศจากการทำงาน ธรรมชาติในยุคนั้นต้องงดงามอุดมสมบูรณ์และผู้นำในยุคนั้นจะต้องเป็นผู้มีบุญธิการ ปราศจากการ

แย่งชิงราชสมบัติ เป็นมิตรกับนานาชาติ ไส้สงคราม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระและกรอบแนวคิดของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) นำมาวิเคราะห์และประมวลผลเชื่อมโยงความสัมพันธ์ตามข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและพัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย

แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย เป็นแนวคิดหลักจึงมีแนวคิดย่อย ๆ ได้แก่ แนวคิดโลกพระศรีอารีย์ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย โลกที่ผู้มีบุญมาเกิดจนเต็มแผ่นดิน มีแต่สันติสุข อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ ปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม แนวคิดพระโพธิสัตว์ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ผู้ที่บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเห็นภัยในวัฏสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัวแล้วจึงคิดหาทางพ้นจากภัยนั้น เพื่อช่วยให้มวลมนุษย์พ้นจากความทุกข์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยผู้ที่มาช่วยให้มนุษย์รอดพ้นจากการทำลายล้างโลกและสามารถเข้าไปอยู่ในโลกใหม่ที่เป็นโลกอุดมคติอย่างมีความสุข แนวคิดจักรพรรดิราช เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ราชผู้เจ้าเป็นผู้ปกครองราชาทิพย์หรือราชาเหนือราชา เป็น

แนวคิดที่ใช้เพื่อกระชับอำนาจและสร้างสิทธิอันชอบธรรมที่เรียกว่า “อาญาสิทธิ์” แนวคิดกสิยุค เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ยุคที่ธรรมะตกต่ำ คนชั่วมีจำนวนมากกว่าคนดี มักใช้เรียกในเวลาที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะไร้ข้อแป แนวคิดยุคมิคสัญญี เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ความเสื่อมถอยของมนุษย์และสังคม มีการแสดงออกด้วยการฆ่าฟันกัน ไม่เห็นแก่ความเป็นมนุษย์ภายใต้อนาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ แนวคิดวันสิ้นโลก เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย หลังจากสิ้นยุคพระศรีอริยเมตไตรย โลกจะพังพินาศไปด้วยไฟ แนวคิดสหัสวรรษนิม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ปรากฏการณ์รอบ 5,000 ปี จะมีผู้มีบุญหรือพระศรีอริยเมตไตรยมาจุติเพื่อช่วยมวลมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ แนวคิดผู้มีบุญ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย การอ้างตนว่าเป็นท้าวธรรมิกราช พระศรีอริยเมตไตรย อดีตกษัตริย์หรืออดีตผู้ปกครองอยุธยาและลาว เป็นต้น โดยให้ผู้คนยอมรับว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านและช่วยเหลือราษฎรให้พ้นจากความทุกข์ จากการสังเคราะห์แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยออกเป็น 9 แนวคิด ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มแนวคิด ได้แก่ กลุ่มแนวคิดสังคมยูโทเปีย (utopia society) เป็นแนวคิดสังคมอุดมคติที่ถูกนำมาใช้ในความหมายของความเท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ แนวคิดโลกพระศรีอารีย์ แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด แนวคิดจักรพรรดิราชและแนวคิดผู้มีบุญ กลุ่มแนวคิดสังคมดิสโทเปีย (dystopia society) เป็นแนวคิดสังคมสมมติที่ว่าสังคมมนุษย์อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จไม่สามารถแก้ปัญหาจากความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดกสิยุค แนวคิดยุคมิคสัญญี แนวคิดวันสิ้นโลก และแนวคิดสหัสวรรษนิม

พัฒนาการทางความคิดของพระศรีอริยเมตไตรย ในการเมือง สามารถแบ่งพัฒนาการออกมาเป็น 5 ยุคสมัย คือ ยุคสมัยแห่งการเข้ามาของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย โดยแนวคิดดังกล่าวได้เข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นเวลาช้านาน จากการค้นพบหลักฐานเป็นศิลาจารึก

ในสมัยทวารวดีและสุโขทัย โดยมีเนื้อหากล่าวถึงการทำบุญแล้วอธิษฐานขอให้ไปเกิดในยุคพระศรีอารียยุคสมัยแห่งการเผยแผร์แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้ค้นพบวรรณกรรมพื้นฐาน คือ ไตรภูมิพระร่วง สมัยสุโขทัย พระมาลัยคำหลวงสมัยอยุธยาและไตรภูมิโลกวิชัยกถาสัมย์รัตนโกสินทร์ มีเนื้อหากล่าวว่าการจะไปเกิดในยุคพระศรีอารียเหมือนกัน ยุคสมัยแห่งการประยุกต์ใช้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย ได้ค้นพบวรรณกรรมที่อ้างอิงแนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ อีกทั้ง กบฏผู้มีบุญได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองและพวกพ้อง ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย สืบเนื่องจากแนวคิดตะวันตกได้เผยแผร์เข้ามาในประเทศไทย ทำให้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยถูกผู้มีอำนาจนำไปเปลี่ยนผ่านให้เป็นแนวคิดอย่างตะวันตก เช่น แนวคิดสังคมนิยม แนวคิดคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ยุคสมัยแห่งการแอบอ้างเป็นพระศรีอริยเมตไตรย หลังจากยุคกึ่งพุทธกาลได้มีผู้แอบอ้างตนเป็นพระศรีอริยเมตไตรย เป้าหมายในการดำเนินการมิใช่ต้องการอำนาจจากรัฐหรือมีความเป็นอิสระจากรัฐตามแบบแผนของกบฏผู้มีบุญ แต่เป้าหมายที่สำคัญ คือ ใช้อุดมการณ์พระศรีอริยเมตไตรยในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองเท่านั้น พัฒนาการทางความคิดของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยโดยหลักฐานเท่าที่ค้นพบ ปรากฏว่า ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 1-5 เป็นแนวคิดโลกพระศรีอารียในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แปรเปลี่ยนไปตามความเห็นของผู้มีอำนาจ จึงทำให้กลายเป็นแนวคิดแบบสังคมนิยม เพราะแนวคิดพระศรีอารียมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดสังคมนิยม การยกเลิกศาสนาของแนวคิดสังคมนิยมไม่สามารถนำพาสิ่งที่ดี ๆ มาสู่สังคมเหมือนแนวคิดพระศรีอารียได้ หลังจากนั้นก็ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ในสมัยรัชกาลที่ 7 สืบเนื่องมาจากสภาพการเมือง เศรษฐกิจ

และสังคมที่เปลี่ยนไป ประกอบกับเกิดการปฏิวัติรัสเซีย ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หลังจากนั้นสมัยกึ่งพุทธกาลกลับมาเป็นแนวคิดโลกพระศรีอารียดั้งเดิม โดยการอ้างตนของชาวบ้านเป็นพระศรีอริยเมตไตรย เพื่อช่วยเหลือปวงชนให้พ้นจากความทุกข์ยาก

2. ประวัติศาสตร์การประยุกต์ใช้แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย

ผู้มีอำนาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองทำให้เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ กบฏผู้มีบุญ เป็นกลุ่มคนที่คิดและกระทำการต่อต้านล้มล้างอำนาจรัฐด้วยกำลัง แต่หัวหน้ากบฏหรือกลุ่มผู้นำฝ่ายกบฏตั้งตนเป็นผู้มีบุญหรือผู้วิเศษลักษณะของกบฏผู้มีบุญ ผู้นำมักอ้างตัวเป็นผู้มีบุญหรือมิวิชาอาคม มีการรวมตัวและประกาศขับไล่หรือยึดอำนาจรัฐหรือแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองกันเอง กบฏผู้มีบุญใช้แนวคิดโลกพระศรีอารียเพื่ออ้างว่า ให้ทำบุญทำกุศลจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดผู้มีบุญ อ้างว่าตนเองเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นผู้ที่มีบุญที่จะมาเกิดช่วยประชาชนให้พ้นทุกข์ เพื่อสร้างให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของประชาชน คำโครงการเศรษฐกิจเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีการปฏิรูปที่ดินและรัฐสวัสดิการ ถูกนำไปใช้เป็นข้อกล่าวหาว่า ปรีดี พนมยงค์ เป็นคอมมิวนิสต์เกิดความแตกแยกในรัฐบาลอย่างรุนแรง รัฐบาลจึงกำหนดให้ปิดสภา งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราและเป็นที่มาของการทำรัฐประหารครั้งแรกในประเทศไทย คำโครงการเศรษฐกิจใช้แนวคิดโลกพระศรีอารีย เพื่อสร้างความคาดหวังว่า ราษฎรจะมีชีวิตดีดั่งโลกพระศรีอารีย มีการกินดีอยู่ดี มีความเสมอภาคทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

3. บทบาทของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยในการเมืองไทย

ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เมืองได้แสดงบทบาท คือ การสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) ผู้มีอำนาจได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยนำมาใช้ในการอธิบายสถานภาพและการสร้างความชอบธรรม เพื่อชิงความได้เปรียบในทางการเมืองและดำเนินการให้ได้มาซึ่งอำนาจจากอีกฝ่ายหนึ่ง โดยถูกหยิบยกมาใช้เป็นข้ออ้างในการก่อกบฏผู้มีบุญเพื่อต้องการให้ประชาชนรอดพ้นจากความทุกข์ยาก การสร้างการครองอำนาจนำ (hegemony) กบฏผู้มีบุญในฐานะกลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะการครองอำนาจนำทางสังคมยึดพื้นที่ทางความคิดเพื่อสร้างกลุ่มประวัติศาสตร์ดำเนินการโดยอาศัยกลไกแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยเป็นเครื่องมือในการยึดกุมพื้นที่ทางสังคมทั้ง 2 ส่วน คือ พื้นที่ประชาสังคมและพื้นที่ทางการเมือง ทำให้เกิดการยอมรับจากผู้คนในสังคมและเกิดความยินยอมพร้อมใจเพื่อทำให้ประชาชนยอมรับและกระทำตามอย่างเต็มใจโดยไม่ได้ใช้กำลังบังคับ การกล่อมเกลางานทางการเมือง (political socialization) เป็นการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยให้แก่ประชาชน โดยผู้มีอำนาจจะเป็นผู้ถ่ายทอด เช่น หมอลำจะถ่ายทอดด้วยการลำเรื่องต่อกลอน คนทรง หมอรักษาโรคหรือผู้ที่เคารพศรัทธาของประชาชนจะส่งข่าวสารหรือคำทำนายเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบชักจูงให้คล้อยตามผู้มีอำนาจ ในขณะนั้น ความปรารถนาทางการเมือง (politics of desire) เป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาให้มีการเมืองที่ดี เมืองการเมืองดี เศรษฐกิจและสังคมที่ดีตาม โลกพระศรีอริยเมตไตรยจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยที่พร้อมด้วยความสุข ปรารถนาสิ่งใดก็จะสมใจทุกอย่าง โลกพระศรีอริยเมตไตรยจึงเป็นเป้าหมายของมนุษย์ในภพภูมิที่มีแต่ความทุกข์ยาก เมื่อโลกนี้หาความสุขไม่ได้ มนุษย์จึงมองหายุคแห่งความสมบูรณ์พูนสุขในอนาคต คือ ยุคพระศรีอริยเมตไตรย

การอภิปรายผล

1. พัฒนาการของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

แนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาจากตัวบท (text) หลายอย่างด้วยกัน ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์อนาคตวงศ์ พระมาลัยคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยาย เป็นต้น แล้วถูกแปลงออกมาในรูปสื่อกลาง (medium) หรือตัวแทน (representation) ในการถ่ายทอดความคิด (thought) ออกมาเป็นแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยต่าง ๆ เช่น แนวคิดโลกพระศรีอริยเมตไตรย แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวถูกผลิตสร้างหรือเป็นผลผลิตของนักคิด (thinker) ต่าง ๆ เช่น พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไทย) เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ/เจ้าฟ้ากุ้ง พระยาธรรมปรีชา (แก้ว รักษประจิด) ฯลฯ มีอิทธิพลในการก่อตัวหรือก่อรูปทางความคิดเป็นผลผลิตผ่านทางบริบท (context) หรือประวัติศาสตร์ (history) ทางการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กบฏผู้มีบุญและเค้าโครงการเศรษฐกิจ เป็นต้น ทำให้เกิดพัฒนาการของการนำแนวคิดดังกล่าวมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับรู้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ยุครัตนโกสินทร์จนมาถึงปัจจุบันเป็นผลทำให้ผู้มีอำนาจและผู้ท้าทายอำนาจนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครอง

2. การเป็นเครื่องมือทางการเมืองของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ กบฏผู้มีบุญ เค้าโครงการเศรษฐกิจ เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านั้นล้วนนำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองหรือควบคุมประชาชน ให้มีความคิดและการกระทำไปในทิศทางเดียวกัน กับหัวหน้าหรือผู้นำในขณะนั้น กล่าวคือ แนวคิดโลกพระศรีอริยเมตไตรย เป็นแนวคิดว่าด้วย ผู้คนในยุคนี้มีแต่ความสุขสบาย ปราศจากความทุกข์ มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเหมือนกันทั้งหมด ไม่มีการแบ่งชั้น

วรรณะ แนวคิดนี้จึงเป็นความปรารถนาของประชาชน ผู้ตกทุกข์ได้ยากตามเป้าหมายของ “กบฏผู้มีบุญและเค้าโครงการเศรษฐกิจ” แนวคิดพระผู้ช่วยให้รอด (savior) เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย พระศรีอริยเมตไตรยเป็นพระผู้ช่วยให้รอด (savior) เป็นศาสดาสั่งสอนธรรมให้มนุษย์รอดพ้นจากสังสารวัฏ เป็นศาสดาผู้มาพร้อมกับสังคมอุดมคติ ทำให้มีลักษณะเป็นศาสดาในอนาคตที่พุทธศาสนิกชนรอคอย แนวคิดนี้ได้สร้างให้ “กบฏผู้มีบุญ” เป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อจะช่วยให้ประชาชนรอดพ้นจากความทุกข์ยากเชิงใจ แนวคิดผู้มีบุญ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการอ้างตนเป็นท้าวธรรมิกราช พระศรีอริยเมตไตรย อดีตกษัตริย์หรืออดีตผู้ปกครองอยุธยาและลาว เป็นต้น แสดงออกให้เห็นเป็นที่ประจักษ์จนได้รับการยอมรับจากผู้คนว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านและช่วยเหลือราษฎรให้พ้นจากความทุกข์

3. ความไม่พอใจของผู้มีอำนาจต่อแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรย

ผู้วิจัยพบว่า มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างน้อย 2 เหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้วสร้างความไม่พอใจต่อผู้มีอำนาจ ได้แก่กบฏผู้มีบุญ โดยหัวหน้าหรือกลุ่มผู้ก่อการได้นำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาใช้ในการระดมผู้คนเพื่อชุมนุมในสถานที่ต่าง ๆ ปลุกฝังความเชื่อให้ต่อต้านรัฐ มีการทำทลายอำนาจรัฐ การไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ การสะสมอาวุธ การแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองตนเอง การประท้วงประหารเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้รัฐเกิดความหวาดระแวงต่อพวกกบฏ จึงจำเป็นต้องปราบปรามเพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่าง แม้ว่าบางกลุ่มกบฏยังไม่สร้างความเดือดร้อนอะไรให้เกิดขึ้น เป็นแต่การชุมนุมเพื่อทำพิธีกรรมเท่านั้น แต่รัฐก็พยายามสร้างวาทกรรมให้กลุ่มดังกล่าวว่าเป็น “กบฏ” เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปปราบปราม เค้าโครงการเศรษฐกิจ เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีการปฏิรูปที่ดินและรัฐสวัสดิการให้แก่ประชาชน เป็นมูลเหตุใช้เป็นข้อกล่าวหาว่า ปรีดี พนมยงค์

เป็นคอมมิวนิสต์และทำให้เกิดความแตกแยกในรัฐบาลอย่างรุนแรง รัฐบาลจึงกำหนดให้ปิดสภาพตใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราและเป็นที่มาของการทำรัฐประหารครั้งแรกในประเทศไทย คือ กบฏบวรเดช พ.ศ. 2477 อีกอย่างหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยได้แย่งอย่างรุนแรงว่า “โครงการนี้เหมือนที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่” และทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเกือบทุกประเด็นในตอนท้ายได้กล่าวไว้ว่า “ควรเลิกล้มเสีย ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า เกิดความเป็นหายนะ ฟังพินาศแก่ประเทศและชาติบ้านเมือง”

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า คนไทยมีคติความเชื่อเกี่ยวกับแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยหลากหลายแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและประยุกต์ใช้ในการทางการเมืองได้ พัฒนาการทางความคิดของคนไทยได้นำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาใช้ในทางการเมือง ผู้มีอำนาจและผู้ท้าทายอำนาจได้นำแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยมาใช้เป็นเครื่องมือผ่านประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยและบทบาททางการเมืองของแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยได้มีผู้มีอำนาจและผู้ท้าทายอำนาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่สร้างสรรค์ต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยแนวคิดพระศรีอริยเมตไตรยของฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ศึกษาจากคัมภีร์ในต่างประเทศ เช่น ลาว กัมพูชา พม่า ศรีลังกา จีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม เป็นต้น ศึกษาเปรียบเทียบโลกพระศรีอาริย์แบบอื่น ๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ Utopia ของ Sir Thomas More และเต๋าเต็กเก็งของเล่าจื๊อ ศึกษาเปรียบเทียบตำนานพระผู้ช่วยให้รอดของศาสนาอื่น ๆ เช่น พระศรีอริยเมตไตรยของศาสนาพุทธ พระกัลกิของศาสนาพราหมณ์ฮินดู พระเมสสิอาห์ของศาสนาคริสต์

References

- Banomyong, P. (2009). *Economic project outline of Luang Praditmanutham (Pridi Banomyong)* (2nd ed.). Sukkhapabjai. [In Thai]
- Buddharaksa, W. (2006). *The Thaksin government's attempts to build hegemony*. Master's Thesis of Arts (Government), Chulalongkorn University. [In Thai]
- Chaiyaporn, C. (n.d.). *Introduction to the study of political thought history, political philosophy, and political theory*. Chulalongkorn University, Faculty of Political Science. [In Thai]
- Dechaboot, S. (2012). *Holy Men's Rebellion: History of conflict between people and the state on the land of Siam*. Gypzy. [In Thai]
- Dhiravegin, L. (1985). The legitimacy and persistence of the system. *Matichon*, September 30, 1985, 22. [In Thai]
- Eoseewong, N. (Ed.) (1999). *Collection of people's historical archives: Chronicle of the future Buddhas* (B. Rawin, Copyeditor). Amarin Printing. [In Thai]
- Nakata, T. (1976). The legitimacy of government: Thailand's problems and hopes. *Thammasat Journal*, 5(2), 1-47. [In Thai]
- Nambut, S. (2011). *Instruct the political process of the National United front of Democracy Against Dictatorship: A case study of We Love Udon*. Master's Thesis of Political Science (Politics and Government), Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]
- Nartsupha, C., & Sapsarn, P. (1984). The ideology of the merit-based rebellion in Isaan, In P. Hantrakool & and A. Kamutpisamai (Eds.), *The belief of Metteyya and the rebellion of meritorious people in Thai society* (pp. 226-235). Sangsan. [In Thai]
- National Library of Thailand. (1986). *Inscriptions in Thailand, volume 2: Pallava script, Mon script, 12th-21st Buddhist centuries*. Author. [In Thai]
- Nimpanich, J. (1990). Political learning process and political attitudes of Thai people. In *Social and culture basis of Thai politics* (8th ed., unit 5). Sukhothai Thammathirat Open University Press. [In Thai]
- Phiu-Nual, C. (1986). *Political thoughts of Pridi Banomyong*. Komol Keemthong Foundation. [In Thai]
- Phra Thammapidok (P. A. Payutto). (1997). *Buddhism in Asia*. Thammasapa. [In Thai]